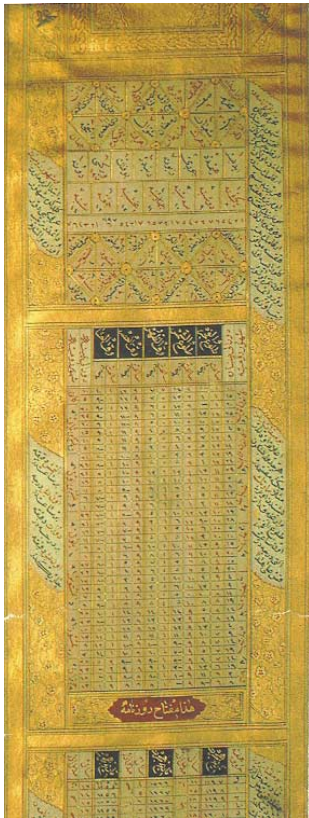

לוח השנה המוסלמי

קטעים מתוך מאמר מאת: **משה שרון**, האוניברסיטה העברית בירושלים, שהתפרסם ב"מדידה ושקילה בימי קדם", מוזיאון הכט, אוניברסיטת חיפה תשס"א

לוח שנה מוסלמי עתיק

אסטרונומים באיסטמבול עורכים חישובים ללוח השנה

באין לוח תאריכים משווה אפשר להשתמש בנוסחה הבאה כדי למצוא את המקבילה של הלוח הכללי לשנה הגירית:

$$\text{שנה הגירית: שנה כללית} = \text{שנה הגירית} - \frac{\{\text{שנה הגירית}\}}{33} + 622$$

לפי נוסחה זו נחשב למשל את שנת 1420 להגירה (מימין לשמאל):

$$\text{שנה כללית} = 1420 - \frac{1420}{33} + 622 = 1999$$

חישוב זה הוא רק חישוב מקורב, שכן בשנת 1999 השנה המוסלמית 1420 התחילה בחודש אפריל ועל כן היא נמשכת עד אפריל שנת 2000. החישובים מורכבים יותר כאשר מחשבים חודשים וימים, ולרוב כאשר מדובר ביום מסוים בשבוע הנזכר במקורות, היום שאליו מגיעים על-ידי חישובי הלוח הוא יום אחר. למשל, יום ראשון במקור הספרותי הנופל בתאריך מסוים יכול להיות יום שני על-פי חישובי הלוח. שינוי כזה אינו נחשב לשינוי משמעותי בהתחשב בעובדה שהיום לצורך תאריך חדש מתחיל לפי הלוח המוסלמי (והיהודי) בערב, ואילו על-פי הלוח הכללי הוא מתחיל בחצות הלילה. ואולם יש מקרים שהמרחק בין הימים בשבוע הוא גדול, למשל יום רביעי (על פי המקור) ויום ראשון על-פי החישובים. במקרה כזה אין לנו אלא לציין את שני הימים, והתאריך יופיע עם שני ימי השבוע, כלומר יום א' שהוא יום ד'! בחישובים מדויקים יותר השנה המוסלמית עוברת על פני כל עונות השנה במשך 32 וחצי שנים. חודש צום הרמדיאן יחול איפוא בעונת הקיץ ויהיה ארוך ומעייף מאוד, אך כעבור 16 ורבע שנים הוא יגיע לעונת הגשמים, שהימים בה קצרים והצום בהם קל.

ולסיום, ראש החודש המוסלמי נקבע על-פי הראייה, כפי שהיה נהוג אצל היהודים בימי קדם (כפי שלמדים מהמשנה), תחילתה של מסכת ראש השנה. על כן למשל, סיום חודש הרמדיאן ותחילתו של החג היקטן, עיד אלפטר, המציין את סיום הצום, אינו ידוע למוסלמים עד אשר יוכרז עליו רשמית לאחר קביעת המולד. על כן יכול אדם להתחיל את צום היום האחרון של חודש רמדיאן על-פי חישובי הלוח, וההכרזה תצא בהמשך אותו היום שהחג המציין את סיום הצום כבר התחיל.

לוח השנה המוסלמי הוא לוח ירחי, כלומר החודשים נקבעים על-פי הזמן שבין מולד ירח אחד למשנהו. משך הקפה של הירח סביב כדור הארץ הוא 29 (ושליש) יום, אולם בשל סיבוב כדור הארץ משך ההקפה הממשי הוא קרוב ל-29 וחצי יום. שנים-עשר חודשי ירח עולים אפוא ל-354 ימים. משך הקפה אחת של כדור הארץ סביב השמש הוא 365 ורבע ימים. משום שהשנה הירחית קצרה מן השנה השמשית במעט יותר מ-11 יום, כל 33 שנים בערך היא מפגרת בשנה תמימה לעומת מניין השנים הנקבע על פי הלוח השמשי. לעומת זאת, השנה היהודית, אף על פי שהיא מורכבת מחודשים המבוססים על תנועת הירח, מותאמת לעונות השנה באמצעות העיבור. על-ידי הוספת חודש (אדר ב') בכל כמה שנים לשנה העברית, והפיכתה לשנה בת שלושה-עשר חודשים, מתוקנת אי-ההתאמה בין אורך השנה הירחית לאורך השנה השמשית. העיבור היה בעל חשיבות גדולה מאד משום שהוא הסדיר את הלוח בשביל אוכלוסייה חקלאית שחייה מותאמים לעונות השנה, כלומר לא לתנועות הירח סביב כדור הארץ אלא לתנועת כדור הארץ סביב השמש. ואולם בלוח המוסלמי אין עיבור, ועל כן במניין השנים המוסלמי מספר השנים שעברו מאז אירע מאורע מסוים בעבר ועד היום הוא הרבה יותר גדול ממניין השנים לפי הלוח הכללי (השמשי). הלוח המוסלמי התחיל ב-16 ביולי 622. לפי המסורת המוסלמית זהו היום שבו יצא מוחמד את מכה בהגירתו למדינה. למן היום ההוא ועד לתחילת שנת 2000 עברו לפי הלוח הכללי 1378 שנים, אולם לפי הלוח המוסלמי השנה שהתחילה ב-6 באפריל 2000 היא שנת 1421. הבדל זה של 43 שנים מקורו בכך שהעיבור נאסר באיסלם. איסור זה הוא עתיק ונקבע בידי הנביא עצמו. בסורה 9 פסוק 37 נאמר, שהעיבור, נסיא בערבית, הוא תוספת של כפירה. כלומר, הוא מנהג ששיך לתקופה שלפני השליחות האיסלאמית, ואסור עוד לנהוג על-פיו.

על-ידי איסור העיבור הפריד מוחמד לחלוטין את מאמיני האיסלם מכל לוחות השנה שהיו מקובלים בכל התרבויות שמסביב לחצי האי ערב, הן היהודיות, הן הנוצריות והן הפרסית, שבכולן הייתה קיימת שיטת התאמה בין הלוח הירחי לעונות השנה [...].

אין ספק כמעט, שאצל הערבים, לפני מוחמד, היה הלוח המבוסס על תנועת הירח, עובר תהליך של התאמה לעונות השנה באמצעות העיבור. יש מסורות שלפיהן נהגו הערבים לעבר את השנה והוסיפו כל שלוש שנים חודש לשנה וקיבלו שנה בת שלושה-עשר חודשים, כמו שנוהגים בלוח היהודי [...].

עיבור ערבי קדום זה היה פשטני מדי, שכן בסופו של דבר הוא לא התאים את השנה בדיוק לעונות השנה והיה צורך בהתאמות נוספות מידי פעם בפעם. אבל, על התאמות אלה, אם אכן נעשו, אין בידינו מקורות [...].

בגלל התפוצה הגדולה של הלוח המוסלמי והשימוש בו כלוח יחיד ברוב רובה של הספרות הערבית נדרשים חישובים מורכבים כדי למצוא את התאריך המדויק המקביל בלוח הכללי לתאריך הגירי מפורט, שבו נמסרים היום בשבוע, היום בחודש והשנה ההגירית. היום מצויים בידינו לוחות השוואה ואפשר לחשב באמצעותם בקלות יחסית תאריך כללי מקביל לתאריך מוסלמי. ואולם, כאשר מדובר בשנה בלבד, יימסרו ברוב המקרים ליד השנה ההגירית שתי שנים עוקבות של הלוח הכללי, כך, למשל, שנת 270 להגירה נופלת בשנים 883 ו-884 לסה"נ. הסיבה היא שראש השנה של שנת 270 חל ביולי 883, ועל כן כאשר תצוין שנה זו עם מקבילתה הכללית היא תצוין כך: 270 / 883-884.